

Katarzyna Kocoń-Rychter*
Katarzyna Okulicz-Kozaryn**

PRZYDATNOŚĆ SZKOLNEJ INTERWENCJI PROFILAKTYCZNEJ W PLACÓWCE EDUKACYJNEJ. WYNIKI BADAŃ EWALUACYJNYCH

WPROWADZENIE

Metoda Szkolnej Interwencji Profilaktycznej (SIP) jest programem z zakresu profilaktyki selektywnej i wskazującej. Jej celem jest zapobieganie problemom związanym z używaniem przez młodzież substancji psychoaktywnych. Jest adresowana do uczniów wszystkich poziomów szkół mających doświadczenie z używaniem substancji psychoaktywnych (Borucka, Kocoń, 2004; Borucka i in., 2005). Do prowadzenia działań interwencyjnych wobec uczniów i ich rodziców nauczyciele i pedagodzy szkolni są przygotowywani w ramach 2-etapowych szkoleń prowadzonych przez instruktorów rekomendowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji. Pierwszy etap szkolenia jest przeznaczony dla całych rad pedagogicznych, a drugi stanowi przygotowanie przedstawicieli grona pedagogicznego do stosowania metody interwencji w szkole.

SIP była jednym z pierwszych programów umieszczonych w banku programów rekomendowanych w ramach Systemu Rekomendacji Programów Profilaktycznych i Promocji Zdrowia Psychicznego (Dz.U. 2015, poz. 1249, § 5 ust. 3 pkt 1). W ramach systemu uzyskała rekomendację na poziomie II na podstawie badań ewaluacyjnych przeprowadzonych w latach 2001-2003 (Borucka i in., 2003; Okulicz-Kozaryn i in., 2003). Celem ówczesnych badań było sprawdzenie użyteczności i funkcjonowania SIP w szkole. Uzyskane wyniki pokazały, że metoda może być stosowana z powodzeniem wobec uczniów, którzy okazjonalnie sięgają po środki psychoaktywne. Skuteczne stosowanie interwencji wymaga jednak spełnienia kilku warunków, m.in. współpracy z rodzicami. Istotne są również przyjęte przez radę pedagogiczną rozwiązania systemowe sprzyjające funkcjonowaniu metody interwencji w szkole.

Ponieważ w ciągu 15 lat, jakie upłynęły od wprowadzenia SIP do szkół, zmieniło się bardzo wiele w otaczającej nas rzeczywistości, m.in. w zakresie rozpowszechnia-

* Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu.

** Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Warszawie.

nia i rodzajów zachowań problemowych młodzieży (np. Jarczyńska, 2014) oraz powstawania nowych substancji psychoaktywnych (np. Jabłoński, Malczewski, 2014), uznano za stosowne powtórzenie badań ewaluacyjnych pokazujących, jak obecnie metoda sprawdza się w szkołach.

Szczególnie interesowało nas to, czy i w jakim stopniu nauczyciele czują się przygotowani do prowadzenia interwencji profilaktycznej wobec uczniów sięgających po środki psychoaktywne, czy prowadzą takie działania w swoich szkołach, a także jakie są opinie nauczycieli na temat szkoleń przygotowujących do realizacji SIP. Celem praktycznym badań było wskazanie ewentualnych zmian w szkoleniach z zakresu Szkolnej Interwencji Profilaktycznej (program szkolenia, podręcznik, metoda interwencji).

Badania z założenia miały więc charakter opisowy (eksploracyjny), a ich celem było sprawdzenie funkcjonowania SIP w warunkach naturalnych, czyli w realiach współczesnej szkoły, oraz określenie czynników, które mogą ułatwiać lub utrudniać wykorzystanie SIP w praktyce szkolnej.

METODOLOGIA BADAŃ

DOBÓR PRÓBY I PROCEDURA BADANIA

Grupę docelową badań stanowili przedstawiciele szkół, w których w ostatnich latach były prowadzone szkolenia z zakresu interwencji. Listę szkół uzyskano od instruktorów SIP, którzy złożyli sprawozdania ze swoich szkoleń w latach 2015-2016 w Ośrodku Rozwoju Edukacji. Z instruktorami kontaktowano się drogą telefoniczną i/lub mailową, prosząc o informację, czy prowadzili oni w czasie objętym badaniem ewaluacyjnym szkolenia z zakresu Szkolnej Interwencji Profilaktycznej. Dzięki temu uzyskano informację dotyczącą szkół, niekiedy konkretnych osób, a niekiedy tylko miejscowości czy powiatów, w których instruktor szkolił rady pedagogiczne. Kolejnym etapem było ustalenie, w których konkretnie szkołach odbyły się szkolenia, a następnie uzyskanie kontaktów do osób biorących udział w drugim etapie szkolenia. Tym osobom wysłano link z prośbą o wypełnienie ankiety online (badania ilościowe).

Drugi etap badań miał charakter jakościowy. W ramach tego etapu przeprowadzono częściowo ustrukturyzowane wywiady indywidualne z realizatorami ($n = 11$) i odbiorcami metody ($n = 5$), a także z instruktorami ($n = 15$). Przeprowadzono także dwa wywiady fokusowe z realizatorami ($n = 17$). W niniejszym artykule zostały przedstawione jedynie dane zebrane od realizatorów.

ZAKRES I ANALIZA ZBIERANYCH DANYCH

Pytania ankiety internetowej dotyczyły:

- ceny szkoleń z zakresu SIP oraz metody Szkolnej Interwencji Profilaktycznej;
- zmian, jakie zostały wprowadzone w szkole w wyniku szkolenia;
- stosowania procedury Szkolnej Interwencji Profilaktycznej w praktyce.

Celem wywiadów jakościowych było pogłębienie i lepsze zrozumienie ogólnych ocen wyrażonych w ankietach oraz uszczegółowienie informacji na temat przydatności treści szkolenia w praktyce zawodowej respondentów. Analizy ilościowe polegały na zestawieniu częstości odpowiedzi na poszczególne pytania oraz obliczeniu średnich ocen. Dane z wywiadów zostały spisane. Następnie wyodrębniono kategorie, według których posegregowano zebrany materiał badawczy. Kolejnym krokiem było przyporządkowanie według treści materiału badawczego do poszczególnych kategorii, a następnie sprawdzano poprawność przyporządkowania materiału przez dwóch niezależnych sędziów kompetentnych. W kolejnym etapie wyniki były porównywane i uzgadniane.

WYNIKI

Ponieważ zarówno w badaniach ilościowych, jak i jakościowych zbierano informacje dotyczące podobnych zagadnień, poniżej przedstawiamy uzyskane wyniki zgrupowane tematycznie, a nie ze względu na procedurę jaką zastosowano, aby te informacje uzyskać. Jedynie w tekście zaznaczamy, jaką metodą uzyskano dane informacje.

CHARAKTERYSTYKA RESPONDENTÓW W BADANIACH ILOŚCIOWYCH

Większość respondentów stanowiły kobiety (97%). Najczęściej byli to nauczyciele (64%), pedagodzy (25%), rzadziej psychologzy (6%) lub dyrektorzy (5%). Około połowa respondentów (54%) w ciągu ostatnich 2 lat była wychowawcami klas. Największa grupa respondentów pracowała tylko i wyłącznie w szkołach podstawowych (57%) i miała długi staż pracy (59% – od 11 do 30 lat). Wszyscy respondenci brali udział w szkoleniu z zakresu Szkolnej Interwencji Profilaktycznej (SIP), przy czym 97% w I etapie szkolenia, 70% w II etapie, a w obu częściach – 67%.

CHARAKTERYSTYKA RESPONDENTÓW W BADANIACH JAKOŚCIOWYCH

Respondenci byli przedstawicielami różnych typów szkół. Najczęściej byli pedagogami, następnie nauczycielami różnych przedmiotów. W szkoleniach sporadycznie brały udział osoby pełniące funkcję dyrektora lub wychowawcy internatu. Część z respondentów sprawowała wychowawstwo. Staż pracy wahał się od 7 do 31 lat.

WYNIKI

OGÓLNA OCENA SZKOLEŃ I METODY SIP

Szkolenia przygotowujące nauczycieli do prowadzenia działań interwencyjnych w ankietach online badani ocenili wysoko: 4,35 (na 6-cio punktowej skali, co oznacza dobrze prowadzone). II etap szkolenia był w każdym aspekcie oceniany nieznacznie lepiej. Obydwa etapy były pozytywnie oceniane pod kątem jakości prowadzenia i przydatności w praktyce.

Ponad połowa respondentów była zadowolona z udziału w szkoleniach z zakresu Szkolnej Interwencji Profilaktycznej (24% zdecydowanie, a 42% raczej zadowolona). Zdecydowanie niezadowolonych było 6%, a raczej niezadowolonych – 10%. Respondenci oceniali metodę jako przydatną, łatwą do wykorzystania i dającą satysfakcję, jeśli się z niej korzysta, a także ułatwiającą pracę z rodzicami.

Zdecydowanie przygotowanych do prowadzenia działań interwencyjnych w szkole czuje się 16% respondentów, a kolejne 49% czuje się raczej przygotowanych. Raczej nieprzygotowanych jest 8%, a 28% nie potrafi tego ocenić. Jednak pomimo poczucia dość dobrego przygotowania część respondentów nie decyduje się na podejmowanie działań interwencyjnych: „Za interwencją jesteśmy jak najbardziej, za tym wszystkim, co nas instruktor szkolił, w praktyce jest to trudne do wcielenia” (01F^{*}). Niektórzy po odbytych szkoleniu dochodzą do wniosku, że metoda jest cenna, jednak nie czują się odpowiednimi osobami do podejmowania tego typu działań: „wydaje mi się, że nie jestem właściwą osobą na właściwym miejscu [do prowadzenia działań interwencyjnych]” (04).

ZMIANY W SZKOLE PO SZKOLENIACH

50% respondentów deklarowało wprowadzenie zmian w dokumentach szkolnych po odbytych szkoleniu. Oznacza to, że po szkoleniach umieszczono lub zmodyfikowano w statucie lub w innym dokumencie zapisy dotyczące postępowania, w sytuacji gdy

* Oznaczenia z literą „F” obrazują dane zebrane w wyniku wywiadów focusowych, oznaczenia bez litery „F”, np. 01, 05, oznaczają respondentów z poszczególnych wywiadów indywidualnych.

uczeń używa na terenie szkoły środków odurzających lub jest podejrzewany o ich używanie. Informacje te, zgodnie z założeniami, powinny zostać przekazane rodzicom i uczniom. Pozostałe osoby (27%) twierdziły, że w ich szkołach nic się w tym względzie nie zmieniło albo nie mieli na ten temat wiedzy (23%). Spośród tych, którzy stwierdzili, że w ich szkole zostały po szkoleniu wprowadzone zmiany w dokumentach ($n = 58$), 90% potwierdziło również, że o zmianach zostali poinformowani rodzice uczniów i sami uczniowie (85%). Przy czym szczegółowa analiza odpowiedzi na pytanie o formę przekazania rodzicom i uczniom informacji o wprowadzeniu w szkole zapisów ułatwiających prowadzenie interwencji profilaktycznych pokazała, że w wielu szkołach miało to miejsce dopiero wtedy, gdy przeprowadzano interwencję lub przekazano rodzicom zadanie poinformowania uczniów.

Z przeprowadzonych analiz jakościowych wynika, że najczęstszą zmianą w szkołach po odbytych szkoleniu jest opracowanie procedur i sposobów postępowania w sytuacjach kryzysowych (wymagających interwencji), a także wpisanie SIP do statutu jako konkretnej metody postępowania („metoda kontraktu została wpisana i szkolna interwencja została wpisana w dokumenty” (02)). Modyfikacje dotyczą zazwyczaj zmian w statucie, opracowania konkretnych procedur, krok po kroku, jak radzić sobie w sytuacjach, gdy uczeń zostanie napotkany pod wpływem substancji psychoaktywnych. W wyniku szkolenia w szkołach, przy których prowadzony jest internat, wprowadzane były także zmiany do regulaminu internatu („procedury powstały w sytuacjach kryzysowych, konkretnych [...] nakreślone zostały pewne wskazówki [...] do każdej sytuacji, bez mała, mamy dopisane procedury, jak w danej sytuacji postąpić. [...] To daje jasny obraz, co po kolei, nie pozwala człowiekowi pomylić się” (13)). Opracowanie takich procedur daje szkołom większą pewność dotyczącą postępowania: „na pewno ułatwiło drogę pracy w sytuacjach zagrożenia, kryzysu” (13). Część respondentów mówi o zmianach, jakie zaszły w szkole, w sposób tak mało konkretny, iż można wnioskować, że nie wprowadzono żadnych zmian: „wszystko się zmieniło [...], inaczej zaczęto to wszystko spostrzegać [...]. Tak że zmiany zaszły” (08).

STOSOWANIE PROCEDURY SIP W PRAKTYCE

ADRESACI

Dane ankietowe pozwoliły uzyskać informacje o 27 przypadkach, w których zastosowano metodę interwencji. Wiek uczniów, wobec których zastosowano procedurę SIP, wahał się od 11 do 18 lat, przy czym najczęściej interwencje podejmowano wobec 17-latków. Zdecydowana większość (21 interwencji) dotyczyła chłopców, 5 zarówno chłopców, jak i dziewcząt, a tylko jedna – wyłącznie dziewczyny, która paliła marihuanę. Połowa (12 interwencji) była podejmowana wobec pojedynczych uczniów, a pozostałe wobec 2-3 osób. Tylko 4 interwencje dotyczyły większych grup.

REALIZATORZY

Z danych ankietowych wynika, że u 30 osób (26%) od czasu przeprowadzenia szkoleń zdarzyło się, że jakiś uczeń używał środków odurzających (palił papierosy, pił alkohol lub używał narkotyków) i/lub był pod ich wpływem na terenie szkoły (lub w czasie imprez szkolnych). Prawie wszyscy (29 osób) potwierdzili też, że w tych przypadkach została prowadzona interwencja. Przy czym informację o liczbie interwencji prowadzonych w szkole latach 2014-2016 uzyskano jedynie od 20 osób (17% ankietowanych). Samodzielnie interwencję prowadziło 16 respondentów.

PRZYCZYNA PODJĘCIA INTERWENCJI, JEJ CEL I EFEKTY

Realizatorzy stosują SIP wobec takich trudności, jak: palenie papierosów lub e-papierosów, używanie tabaki, alkoholu, leków uspokajających, marihuany i/lub innych substancji psychoaktywnych, dopalaczy, nadmierne korzystanie z telefonu, komputera, internetu, niska frekwencja, trudności w przestrzeganiu zasad szkolnych, agresja.

Z badań ilościowych wynika, że najczęstszym celem interwencji było zaprzestanie używania substancji psychoaktywnych lub poinformowanie i „uświadomienie konsekwencji”. Kilka osób zamiast określić cel, opisywało podjęte działania: „poinformowanie rodzica o zdarzeniu, porada wychowawcza, przekazanie informacji o instytucjach i specjalistach ds. uzależnień, podpisanie kontraktu wychowawczego z uczniem/uczennicą w obecności rodzica, pedagoga i wychowawcy klasy” lub „reakcja w sprawie niewłaściwego zachowania na terenie szkoły”. Dwie osoby stwierdziły, że celem interwencji było przede wszystkim „wyciągnięcie konsekwencji”. Generalnie respondenci relacjonowali pozytywne efekty podjętych interwencji, chociaż tylko nieliczni pisali zdecydowanie: „cel został osiągnięty” lub „uczeń przestał palić papierosy”. Inni stwierdzali ostrożnie, że zdarzenie, które wywołało interwencję, nie powtórzyło się więcej na terenie szkoły lub że jest „wysokie prawdopodobieństwo poprawy zachowania.

PROCEDURA PRZEPROWADZANIA INTERWENCJI

Niemal wszyscy respondenci (26-27 osób) deklarowali, że prowadzone w ich szkołach interwencje zawierały wszystkie wymagane elementy, które należy zastosować, aby przeprowadzić działania zgodnie z zasadami. Jedynie mniejsza liczba osób (19 na 28) zawierała z uczniami kontrakt. Bardziej szczegółowa jakościowa analiza działań interwencyjnych, przeprowadzona w oparciu o dane z wywiadów, potwierdza, że część respondentów stosuje metodę SIP zgodnie z ogólnymi założeniami: „Najczęściej [...] wtedy, kiedy przyłapujemy ucznia na paleniu papierosów. [...] Przeprowadza się taką rozmowę, zaprasza na spotkanie rodzica. Rodzica się uświadamia, mówi o konse-

kwencjach, zagrożeniach, składa się propozycję, oczywiście, jeżeli [...] da się podpisać kontrakt – to podpisujemy” (01F). „Interwencja polega na tym, że ja rozmawiam najpierw z rodzicem, a później z uczniem... Zgodnie z tą procedurą, tak jak tam było, procedura jest ważna, bo tam krok po kroczku jest napisane, co mamy robić w szkole, przy rozmowach z rodzicami” (05). Część natomiast pod szyldem SIP podejmuje działania, które bardziej przypominają standardowe metody pracy w szkole niż omawianą procedurę: „Najpierw jest wychowawca. Jeśli to nie poskutkuje, jest pedagog. Jeśli to nie poskutkuje, jest rozmowa w obecności rodzica i spisanie kontraktu, najczęściej to się kończy tym. A jak już dalej te procedury nie sięgają, to jest automatycznie rozmowa w obecności dyrektora, który również ma swoje narzędzia. I taką hierarchią to idzie” (13). „Kontakt z rodzicami również [mamy], nie tylko poprzez zebrania, ale właśnie indywidualne spotkania” (09). „Bieżące interwencje typu: rozmowa wychowawcza, dyskusja w cztery oczy czy w grupie wychowawczej – takie zajęcia terapeutyczno/profilaktyczno-wychowawcze [...], taka indywidualna rozmowa wychowawcza, ponieważ wychodzę z założenia, że trzeba z wychowankiem rozmawiać, trzeba go traktować podmiotowo i dać szansę” (12).

Realizatorzy dostrzegają ogromną rolę rodziców w skuteczności działań interwencyjnych: „jak już wdrożymy te wszystkie procedury, to [...] w tym wszystkim najważniejszy jest rodzic, z którym musi być nawiązana taka współpraca, żeby wychowawca, szkoła i rodzic mieli pieczę nad uczniem” (13).

Zdarza się wykorzystywanie jedynie elementów SIP: „myśmy wprowadzili tylko elementy, tej szkolnej profilaktyki nie wprowadzaliśmy w całości, nie byliśmy w stanie (nie da się)” (01F). Zdarza się także wykorzystywanie elementów SIP niezgodnie z założeniami, np. wykorzystanie indywidualnych testów przesiewowych do diagnozy grupowej: „A ja zrobiłam w tym roku we wszystkich klasach anonimowo i pierwsze klasy mnie dobiły, bo w pierwszych wyszło najwięcej [używania narkotyków]” (01F). Niektórzy realizatorzy wprowadzają tak daleko idące zmiany, że trudno doszukać się w ich postępowaniu procedur stanowiących założenia Szkolnej Interwencji Profilaktycznej.

Na podstawie analiz jakościowych wyodrębniono czynniki ułatwiające i utrudniające podejmowanie działań interwencyjnych.

Czynniki ułatwiające prowadzenie Szkolnej Interwencji Profilaktycznej:

- superwizje: „ważne są nasze spotkania, że mamy możliwość raz w miesiącu spotkać się, przegadać te wszystkie trudniejsze przypadki, utwierdzić się w tym, co robimy dobrze, zastanowić się jeszcze nad czymś i to jest bardzo cenne [...], możliwość porozmawiania [...] też jest przepływ informacji [pomiędzy realizatorkami]” (03F);
- możliwość wsparcia ze strony kadry szkoły: „Przed wszystkim wychowawcy, którzy uczestniczyli [w szkoleniach], czy byli dyrektorzy też, pedagog” (09);
- nastawienie ucznia: „[Kluczowe jest] nastawienie ucznia, jego chęć na zmianę, bo wtedy wydaje mi się, że już widzę, czy ma to szansę na powodzenie” (10);

- współpraca z rodzicami: „Duże wsparcie jest rodziców, to, że właśnie ci rodzice muszą się zgłosić do szkoły, chociażby jedno z nich. Jest to dla rodziców taki sygnał, że jest to poważna sprawa, że oni podpisują jakiś dokument i muszą się z tego wywiązać” (10);
- współpraca w środowisku: „współpracuję z panią wicedyrektor, poza szkołą to asystenci rodziny, bo tutaj na bieżąco monitorujemy, kontrolujemy i pracujemy w środowisku, to jest poza instytucją” (11);
- współpraca między nauczycielami: „ze strony nauczycieli mam świetną współpracę, tak że nie mogę narzekać... Świetnie współpracują wszyscy. Lata pracy w szkole integracyjnej, więc to wszystko jest już tak dopracowane, że mamy zasady, jak funkcjonować, jak się zachowywać, co robić w trudnych chwilach, także to wszystko jest już wypracowane przez te lata” (06);
- mała szkoła i posiadanie dobrych relacji z dziećmi: „nawet jeżeli nie my, jako nauczyciele, możemy wychwycić, to te dzieciaki czasami same przychodzą i mówią, że coś ich niepokoi, [...] to jest efekt naszego budowania relacji” (02).

Czynniki utrudniające prowadzenie Szkolnej Interwencji Profilaktycznej:

- brak współpracy z rodzicami:
 - rodzice zaprzeczający występowaniu problemów: „często mamy na przykład tak, [...] że rodzic usprawiedliwia nieobecności, gdzie wcześniej ustaliśmy, prosimy [...], rodzic nie podaje rzetelnej informacji, że chce pomocy, chce współpracy, natomiast nie postępuje konsekwentnie, bo wiadomo, że to się wiąże z naszymi kolejnymi działaniami” (11). „Teraz jest coraz więcej roszczeniowych rodziców” (01F). „My na przykład przy tych kontraktach mamy problem, bo my nie możemy wyegzekwować przyjsia i podpisu, tych rodziców zwyczajnie nie ma” (01F);
 - rodzice agresywni: „wręcz atakujący, uważa, że szkoła ma problem, a nie dziecko” (07);
 - brak szacunku rodziców do nauczycieli: „nie umieją przyjąć, że coś złego się mówi o ich dziecku i już jest problem” (01F). „Było ostatnie szkolenie i powiedziałam do rodziców tak: «drodzy państwo, ja proszę, nie obniżajcie autorytetu nauczyciela, bo jeśli chcecie, by dziecko się uczyło, było zadowolone, miało dobry kontakt, to nigdy przy swoim dziecku nie mówcie źle o nauczycielach»” (01F);
 - przenoszenie odpowiedzialności na szkołę: „Mówię do tej matki «Pani musi też z córką rozmawiać», a ona mówi: «może by Pani pedagog porozmawiała?»” (01F).
- brak współpracy ze strony ucznia: „Trudna reakcja może być też czasami ze strony samego wychowanka, który broni się” (12);

- profilaktyka spoczywająca tylko na pedagogu, brak współpracy z nauczycielami: „takie myślenie ogólne nauczycieli, to jest twoja działka, ty się tym zajmij” (01F);
- brak zaangażowania całej kadry w podejmowanie działań w szkole: „u nas jest siedemdziesięciu nauczycieli, ale w szkoleniach zawsze uczestniczą ci sami, maksymalnie trzydzieści osób” (01F);
- brak umiejętności pedagogicznych wśród nauczycieli: „kompetencje nauczycieli trzeba kształcić na poziomie studenckim, a nie, że jak się przychodzi do pracy i on nie wie, jak rozmawiać z rodzicem” (01F);
- brak czasu do stosowania metody: „nie ma takiego czasu, żeby z uczniem porozmawiać. Z lekcji go nie mogę zabrać komuś, po lekcji on z kolei też nie zostanie albo ja mam kolejną lekcję, a uczeń nie będzie czekał 45 minut, żeby ze mną się spotkać, tak samo rodzic – wszyscy pracują, na ogół” (04).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Ze względu na niski poziom realizacji próby możemy jedynie szacować, że mniej niż jeden na 10 uczestników II etapu szkoleń z zakresu SIP stosuje metodę Szkolnej Interwencji Profilaktycznej w praktyce.

Na podstawie przeprowadzonych badań trudno też formułować wnioski dotyczące jakości interwencji prowadzonych przez przeszkolonych nauczycieli i pedagogów. Jedyne, co wydaje się dość pewne, to to, że jakość tych działań jest bardzo zróżnicowana. Decyduje o niej bardzo wiele czynników, takich jak np. jakość szkolenia z zakresu SIP i indywidualne cechy nauczyciela/pedagoga.

Analiza danych ankietowych, wywiadów oraz dokumentacji wskazuje, że metoda SIP stosunkowo rzadko jest stosowana w przypadku używania przez ucznia nielegalnych substancji psychoaktywnych. Takich przypadków w szkołach jest po prostu niewiele. Znacznie częściej procedura znajduje zastosowanie w przypadkach palenia papierosów lub picia alkoholu. Jest też wykorzystywana wobec uczniów problemowo korzystających z internetu lub telefonu, wagarujących lub mających złe oceny, a także w innych bliżej nieokreślonych sytuacjach.

Jedna z realizatorek wypowiada się tak: „jest to ciężka praca. Dużo trzeba przygotować, zastanowić, co w takim kontrakcie, co dla takiego ucznia, [...] tak naprawdę spotkań z rodzicami jest więcej, żeby ustalić, jak ten kontrakt ma wyglądać, co oni by chcieli, co im największy problem sprawia w wychowaniu z dzieckiem, żeby to też uwzględnić, jest to długotrwały proces, trzeba pracy i zaangażowania, ale jak jest sukces, to wtedy się cieszyć” (05).

Wyuczona bezradność, brak chęci i motywacji do zmiany powodują, że część realizatorów wychodzi z założenia, iż programu Szkolnej Interwencji Profilaktycznej

w całości nie da się wprowadzić do szkół. Jednocześnie dane zebrane od innych realizatorów oraz odbiorców wskazują, iż wprowadzenie Szkolnej Interwencji Profilaktycznej do działań statutowych szkoły i stosowanie jej zgodnie z założeniami jest nie tylko możliwe, ale przynosi też oczekiwane efekty. Niewątpliwie istotnym elementem jest zbudowanie systemu wsparcia w samej szkole. Przeniesienie odpowiedzialności za wszelkie działania profilaktyczne na jednego pedagoga szkolnego nie przynosi pożądanych efektów, a w tych pojedynczych osobach narasta frustracja, zniechęcenie i poczucie samotności, co może się wiązać z większym ryzykiem rozwoju szybszego wypalenia zawodowego. Tym bardziej że pedagodzy jako grupa zawodów „pomocowych”, w których rzadziej widać efekty własnych działań, są bardziej narażeni na owe wypalenie (Sęk, 2004). Nauczyciele zazwyczaj koncentrują się na nauczaniu konkretnego przedmiotu, a nie na wychowywaniu, zasłaniając się dużą ilością obowiązków. Sami realizatorzy budują postulat skierowany do społeczności akademickich o kształtowanie w przyszłych pedagogach przekonania, że ich rolą jest nie tylko uczenie, ale i wychowywanie. Wniosek, jaki się nasuwa, wskazuje, iż bardzo ważny jest klimat szkolny i sposób zarządzania szkołą. Badania wskazują, że w profilaktyce zachowań ryzykownych ogromnie ważny jest pozytywny klimat szkoły (Ostaszewski, 2012; Bobrowski i in., 2012). Prawidłowo stosowana metoda Szkolnej Interwencji Profilaktycznej jest jednym z obszarów dających szansę na tworzenie takiego klimatu.

Zdajemy sobie sprawę, iż powyższe wnioski nie stanowią odkrycia prawd naukowych, a pokazują wnioski dla praktyki, dając tym samym szansę na wykorzystywanie w praktyce danych opartych na badaniach naukowych.

BIBLIOGRAFIA

- Bobrowski, K., Pisarska, A., Ostaszewski, K., Okulicz-Kozaryn, K. (2012). Znaczenie kultury i klimatu szkoły dla wyników nauczania oraz spostrzeganego przez nauczycieli nasilenia zachowań problemowych wśród uczniów. *Edukacja*, 4.
- Borucka, A., Okulicz-Kozaryn, K., Pisarska, A. (2005). *Interwencja profilaktyczna wobec uczniów sięgających po substancje psychoaktywne. Etapy opracowywania programu*. W: M. Deptuła (red.), *Diagnostyka, profilaktyka, socjoterapia w teorii i praktyce pedagogicznej*. Bydgoszcz.
- Borucka, A., Kocoń, K. (2004). Interwencja w szkole. *Remedium*, 7-8 (125-126).
- Borucka, A., Okulicz-Kozaryn, K., Pisarska, A. (2003). Ocena przydatności i funkcjonowania metody interwencji profilaktycznej w szkole. *Medycyna Wieku Rozwojowego*, VII.
- Jabłoński, P., Malczewski, A., (2014). „Dopalacze” – skala zjawiska i przeciwdziałanie. Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii. Warszawa.

Jarczyńska, J. (2014) (red.). *Uzależnienia behawioralne i zachowania problemowe młodzieży*. Bydgoszcz.

Okulicz-Kozaryn, K. (2014). *Klimat i kultura szkoły a zdrowie psychiczne uczniów i nauczycieli*. Warszawa. Pobrano z lokalizacji: <http://www.ore.edu.pl/materiay-dopobrania-69967/category/57-zdrowie-psychiczne-dzieci-i-modziezy>.

Okulicz-Kozaryn, K., Borucka, A., Pisarska, A. (2003). Wprowadzenie do szkół metody interwencji wobec ucznia sięgającego po środki psychoaktywne – bariery we współpracy z rodzicami i ich pokonywanie. *Medycyna Wieku Rozwojowego, VII*.

Ostaszewski, K. (2012). Pojęcie klimatu szkoły w badaniach zachowań ryzykownych młodzieży. *Edukacja, 4*.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz.U. 2015, poz. 1249).

Sęk, H. (2004). Uwarunkowania i mechanizmy wypalenia zawodowego w modelu społecznej psychologii poznawczej. W: H. Sęk (red.), *Wypalenie zawodowe – przyczyny i zapobieganie*. Warszawa.

PRZYDATNOŚĆ SZKOLNEJ INTERWENCJI PROFILAKTYCZNEJ W PLACÓWCE EDUKACYJNEJ. WYNIKI BADAŃ EWALUACYJNYCH

Słowa kluczowe: Szkolna Interwencja Profilaktyczna, ewaluacja, profilaktyka, programy rekomendowane

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań oceniających przydatność Szkolnej Interwencji Profilaktycznej (SIP) z perspektywy osób stosujących tę metodę w praktyce. SIP jest rekomendowanym programem profilaktycznym adresowanym do uczniów i ich rodziców we wszystkich typach szkół, w przypadku gdy uczeń ma kontakt z substancjami psychoaktywnymi. Prezentowane badania miały charakter ilościowy (ankieta online) i jakościowy (wywiady indywidualne i grupowe). Wyniki wskazują, że Szkolna Interwencja Profilaktyczna stosowana jest dość rzadko, jednak prawidłowo wykorzystywana daje pozytywne efekty.

USEFULNESS OF THE SCHOOL-BASED INTERVENTION FOR DRUG USING STUDENTS AT EDUCATIONAL FACILITY. EVALUATION RESULTS

Keywords: School-Based Intervention Programme, evaluation, prevention, recommended programmes

Abstract: This article aim is to present assessment results of the usefulness School-Based Intervention Programme (SIP) from those perspective who use this method in their own practice. SIP is a suggested course of action that school representatives can take in order to help all school students and their parents deal with a situation of crisis and overcome a drug problem. In the present study quantitative (online questionnaire for school staff members trained in the SIP method) and qualitative (individual and focus groups interviews with selected respondents) methods were used. Results indicates that School-Based Intervention is used rather occasionally, but if it is applied correctly gives good effects.